

**מכללת אורות ישראל
תואר ראשון – היסטוריה**

**שם הקורס:
קווי יסוד לתולדות התקופה ההלניסטית והרומית
שנה"ל תשע"ח**

שם המרצה: ד"ר מיכאל בן ארי.

מסלול: היסטוריה, קמפוס רחובות – תוכנית בני ישיבות (מחזור 2).

היקף הקורס: 2 ש"ס.

נוכחות: חובה.

דרישות מוקדמות: אין.

דרכי הוראה: הרצאות, דיונים, ניתוח מקורות, קריאת מאמרים.

מטרות הקורס:

1. התלמידים יכירו את האירועים והתהליכים בחיי התרבות ומדיניות הפנים והחוץ בתולדות יוון, הכיבוש ההלניסטי, תולדות רומא מימי הרפובליקה דרך תקופת הקיסרות מימי השיא ועד האנרכיה, הפילוג והשקיעה.
2. סקירת הדיאלוג בתקופה ארוכה זו, עם העם היהודי בארץ ישראל ובפזורה מבחינה מדינית ותרבותית.
3. הכרת המקורות ההיסטוריוגרפיים של תולדות יוון ורומא.

תקציר הקורס:

1. נעיין באירועים ותהליכים, היסטוריים ותרבותיים ביוון של התקופה הקלאסית.
2. נסקור את הנסיבות שהביאו להשתלטות מקדוניה על יוון, וכן את המהלכים הבינלאומיים הצבאיים והתרבותיים שהוביל אלכסנדר מוקדון בכיבוש המזרח, דרכי התפשטות ההלניזם, יורשי אלכסנדר ומערכות היחסים שלהם עם הישוב היהודי בארץ ישראל ובפזורה היהודית מבחינה תרבותית ומדינית.
3. הכרת מאפייני ותולדות הרפובליקה הרומית והגורמים למעבר מרפובליקה לתקופת הקיסרות. הכרת השושלות של הקיסרות הרומית ומערכות היחסים שלהם עם העם היהודי בין המאה הראשונה למאה השלישית לספירה. סקירת תקופת האנרכיה והתהליכים שהביאו לפילוג באימפריה, המעבר מרומא לביזנטיון ומדת פאגנית לנצרות.

מהלך הקורס ונושאים:

נושא א: סקירת ההיסטוריונים וההיסטוריוגרפיה בני הזמן: הרודוטוס, תוקידדס, פוליביוס, קסנופון, הקטאיוס איש אבדרה, פלוטראכוס, פוליביוס, טקיטוס, קסיוס דיון.

פריטים ביבליוגרפיים: 1, 2, 3, 4, 5.

נושא ב: יוון הקלאסית; גיאוגרפיה ואתנוגרפיה, הפוליס – הארגון המדיני עירוני, הצבא. אורחות החיים - מערכות החינוך, המשפט, הדת, התרבות (התיאטרון), מעמד הנשים ומוסד המשפחה, העבדות, חקלאות תעשייה ומשלח יד.

פריטים ביבליוגרפיים: 6, 7, 8, 9.

נושא ג: מלחמות הפוליים היווניות מול פרס, אתונה מול ספארטה והמלחמה הפלופונסית שלביה ותוצאותיה.

פריטים ביבליוגרפיים: 10, 11.

נושא ד: כיבוש יוון ע"י פיליפוס המקדוני ומסע הכיבושים של אלכסנדר מוקדון, קריסת האימפריה הפרסית והתפשטות ההלניזם במזרח.

פריטים ביבליוגרפיים: 12, 13, 14, 15.

נושא ה: אירועים מרכזיים בין מותו של אלכסנדר מוקדון ועד הכרזת העצמאות בימי שמעון החשמונאי, הדיאדוכים, השלטון התלמי בארץ ישראל, השלטון הסלווקי ויחסי הגומלין עם העם היהודי בארץ ישראל ובפזורה היהודית.

פריטים ביבליוגרפיים: 16, 17, 18, 19, 20, 21.

נושא ו: רומא בימי הרפובליקה; המלחמות הפוניות והמצביא חניבעל, ספרטקוס ומרד העבדים, ההשתלטות על מערב הים התיכון, המעבר לתקופת הקיסרות (הפרינקיפאט), נדון במאפיינים השונים שבין שתי התקופות, במהלכו של יוליוס קיסר וביסוס האימפריה ודרכי השליטה בפרובניקיות בימי הקיסרים שבאו בעקבותיו - שלטון הנציבים, נסקור את פועלם המרכזי של אוקטוויאנוס והקיסרים היוליו-קלאודיים: טיבריוס, גיוס קליגולה, קלאודיוס, נירון, וכן את מלחמת הלגיונות בשנת ארבעת הקיסרים.

פריטים ביבליוגרפיים: 22, 23, 24, 25.

נושא ז: יהודה ורומא – בריתות ומרידות מכיבוש פומפיוס ועד ימי יוליאנוס. נעסוק באירועים המרכזיים ובנסיבות שלהם מכיבוש פומפיוס ועד ימי יוליאנוס.

פריטים ביבליוגרפיים: 25, 26, 27, 28, 29.

חובות הסטודנט: נוכחות, קריאה מונחית במהלך הקורס של חומר ביבליוגרפי, ומבחן.

ציון: מרכיב הציון - מבחן בלבד (100%).

דרכי התקשרות עם המרצה:

מספר נייד: 0506200043 (עדיף בהודעות כתובות)

דוא"ל: drmichaelbenari@gmail.com

רשימה ביבליוגרפית:

(במהלך הקורס נמקד את קריאת החובה לקראת המבחן, בשאלות מנחות ומתוך חלק מהמאמרים)

1. ד' אשרי, היסטוריונים יוונים וכתובת היסטוריה ביוון וברומא, בעריכת ד' גלילי, ירושלים תשס"ד, עמ' 13 - 28, 81 - 86, 89 - 114, 143 - 147, 186 - 196.
2. Momigliano, A.D. (1990), 'Persian Historiography, Greek Historiography, and Jewish Historiography', in: *The Classical Foundation of Modern Historiography*, with a Foreword by R. Di Donato (Sather Classical Lectures, 54), Berkeley, pp. 5 - 28.
3. Murry, O. (1986), 'Greek Historians: Herodotus', in: *The Oxford History of the Classical World*, Oxford, pp. 186 - 197.
4. Finley, M.I. (1975), 'Myth, Memory and History', in: *The Use and Abuse of History*, London, pp. 11 - 33.
5. ב' שימרון, 'פוליביוס האיש וההיסטוריון', בתוך: לא לשם שעשוע בלבד - היסטוריוגרפיה יוונית, בעריכת: ד' אשרי, ירושלים תשס"ו, עמ' 302 - 331.
6. האוניברסיטה הפתוחה, הקורס: יוון הקלאסית, יחידה 1, עמ' 1 - 68.
7. ר' פלאסייר, חיי יום ביוון בתקופת פריקלס, תל אביב - תשכ"ז.
8. ב' שימרון, התרבות הקלאסית - שער להכרת תרבות יוון ורומא, תל אביב - תשנ"ג, עמ' 31 - 50.
9. ע' מלכין, מיהו יווני? אתניות וזהות ביוון העתיקה, (אוניברסיטה משודרת) תשס"ג, עמ' 114 - 163.
10. ב' שימרון, התרבות הקלאסית - שער להכרת תרבות יוון ורומא (פרק ד: המאות הלוהטות), תל אביב - תשנ"ג, עמ' 51 - 71.
11. מ' עמית, תולדות יוון הקלאסית, ירושלים - תשמ"ד, עמ' 233 - 406.
12. ד' גולן, תולדות העולם ההלניסטי, ירושלים - תשס"ו, 3 - 57.
13. א' ה' מ' גונס, 'התקופה ההלניסטית', בתוך: התקופה הסלווקית בארץ ישראל, בעריכת: ב' בר כוכבא, תל אביב - תשמ"מ, עמ' 19 - 36.
14. מ' עמית, 'עולמות שלא נפגשו', בתוך: היהודים בעולם ההלניסטי והרומי - מחקרים לזכרו של מנחם שטרן, בעריכת: א אופנהיימר ואחרים, ירושלים - תשנ"ו, עמ' 251 - 271.
15. M. Stern, "The Jewish Diaspora", *The Jewish People in The First Century*, eds. S. safari and M. Stern, 1' Assen 1974, pp. 117 - 183.
16. י' גפני, 'עונש, ברכה או שליחות - הפזורה היהודית בימי הבית השני ובתקופת התלמוד', בתוך: היהודים בעולם ההלניסטי והרומי מחקרים לזכרו של מנחם שטרן, בעריכת: א' אופנהיימר ואחרים, ירושלים תשנ"ו, עמ' 229 - 250.
17. א' צ'ריקובר, היהודים והיוונים בתקופה ההלניסטית, תל אביב - תשכ"ג, עמ' 1 - 70.
18. א' רפפורט, בית חשמונאי - עם ישראל בארץ ישראל בימי החשמונאים, ירושלים - תשע"ג, עמ' 70 - 89.
19. א' כשר, 'יהודי התפוצות בתקופת הגזרות והמרד' בתוך: התקופה הסלווקית בארץ ישראל, בעריכת: ב' בר כוכבא, תל אביב - תשמ"מ, עמ' 205 - 225.
20. ב' בר כוכבא, 'נספח - התקופה ההלניסטית והשלטון הסלווקי בארץ ישראל - כרונולוגיה וציוני דרך', בתוך: התקופה הסלווקית בארץ ישראל, בעריכת: ב' בר כוכבא, תל אביב - תשמ"מ, עמ' 309 - 318.
21. י' שצמן, תולדות הרפובליקה הרומית, ירושלים - 1989.
22. ל' רוט גרסון, 'שנאת ישראל בתקופה ההלניסטית והרומית', בתוך: היהודים בעולם ההלניסטי והרומי - מחקרים לזכרו של מנחם שטרן, בעריכת: א אופנהיימר ואחרים, ירושלים - תשנ"ו, עמ' 301 - 321.
23. מ' עמית, תולדות הקיסרות הרומית, ירושלים - תשס"ג, עמ' 9 - 131, 245 - 358.
24. י' זלטנר, 'המודיעין של חניבעל', בתוך זמנים, 29, סתיו 1988, עמ' 14 - 26.
25. פילון האלכסנדרוני, נגד פלאקוס, בתוך: כתבי פילון, א, בעריכת: ס' דניאל-נטף, ירושלים - תשמ"ו, עמ' 19 - 60.
26. ד' רוקח, מרידות היהודים בעת העתיקה בפרספקטיבה היסטורית, ירושלים - 2010.
27. מ' שטרן, 'הורדוס ורומא', בתוך: המלך הורדוס ותקופתו, עידן 5, בעריכת: מ' נאור, ירושלים תשמ"ה, עמ' 20 - 37.
28. י' גייגר, 'המרד בימי גאלוס ופרשת בנין הבית בימי יוליאנוס', בתוך: ארץ ישראל מחורבן בית שני ועד הכיבוש המוסלמי, א, בעריכת צ' ברס ואחרים, ירושלים - תשמ"ב, עמ' 202 - 217.

29. ד' פלוסר, 'עלילת הדם' נגד היהודים לאור ההשקפות של התקופה ההלניסטית, בתוך: ספר יוחנן לוי,
עמ' 104 – 124.